

Türkiye'nin Nüfus Bilgileri Işığında Kâzım Karabekir'in Aile ve Nüfus Politikalarına İlişkin Görüşleri ve Bugünkü Durum

• Dr. Ali ÇİFTÇİ*

Öz

Türkiye'de 1920'lerden 1960'lara kadar nüfusun artışı teşvik eden politikalar uygulanmıştır. 1930'lu ve 1940'lı yıllarda ülkede genç nüfus yeterli değildir. O dönemde Kâzım Karabekir, nüfus büyüklüğünün bir ülkenin en büyük gücü olduğunu, bu nedenle nüfusun olabildiğince artırılması gerektiğini düşünmektedir.

Bu çalışma, Türkiye'nin 1920'lerden başlayarak yaklaşık 90 yıllık nüfus bilgileri ışığında Kâzım Karabekir'in 1930'lu ve 1940'lı yıllarda nüfus ve aile politikalarına ilişkin düşüncelerini ele alarak irdelemek ve bugünkü durumu değerlendirmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışma bir tarama/değerlendirme makalesi türünde hazırlanmıştır. Çalışmada, Karabekir'in konuya ilişkin eserleri incelenmiştir. Ülkemizin resmî istatistik kurumu olan TÜİK'in nüfus alanındaki verileri ile aile planlaması ve nüfus bilimi alanındaki kaynaklar taranmıştır. Çalışma boyunca, Karabekir'in yaklaşımları esas alınarak onun verdiği bilgiler somut istatistiksel bilgilerle karşılaştırılmıştır. Karabekir'in nüfus ve aile ile ilgili belli başlı görüşleri ele alınarak değerlendirilmiş ve tartışılmıştır. Çalışmanın sonunda, aile ve nüfus politikaları açısından ülkemizin bugünkü durumuna da kısaca değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kâzım Karabekir, nüfus politikaları, aile politikaları, aile planlaması, çocuk, ailelerin güçlendirilmesi.

Abstract

Kâzım Karabekir's Vision About the Politics on Family and Population in Scope of Turkey's Demographic Information and the Situation Today

From 1920's to 1960's, policies supporting the population growth were encouraged in Turkey. Young population of the country was inadequate during 1930's and 1940's. In course of the era, Kazım Karabekir thought that the most effective power for the country is the population growth, and consequently considered the population enlargement as much as possible.

This study has been conducted in light of the demographic information of Turkey for 90 years starting from 1920's with the purpose of investigating the thoughts of Kazım Karabekir by handling his population and family policies during 1930's and 1940's and evaluating the current situation. The study has been prepared as a browse/evaluation article. The works of Kazım Karabekir considering the issue was investigated during the studies. Data obtained by the official statistical institution of Turkey (TÜİK) on population, and resources concerning the family planning and the demography has been browsed. During the studies, on the basis of Karabekir's approach, the information given by him and the statistical data was compared. The fundamental observations of Karabekir on population and family were investigated and discussed. At the end of the study, the current situation of our country related to the family and population policies was briefly argued.

Key Words: Kâzım Karabekir, population policies, family policies, family planning, child, strengthening families.

(*) Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Uzmanı.
(Metin içindeki ve dipnotlardaki açıklamalarla parantez içindeki Osmanlıca kavram ve sözcüklerin açıklaması yazar tarafından yapılmıştır.)

GİRİŞ

Bu yazımızda, Kurtuluş Savaşı'nın büyük komutanlarından olan ve toplumsal, siyasal, ekonomik hayata ilişkin incelemeleri ve yayınlarıyla aynı zamanda düşünce adamı olan Kâzım Karabekir'in 1930'lu ve 1940'lı yıllarda aile ve nüfus politikaları ile gençlik sorunlarına ilişkin olarak ortaya koyduğu görüş ve düşünceleri, ülkemizin Cumhuriyet Dönemi nüfus bilgileri ışığında ele alınacaktır.

Bilindiği gibi bir ülkenin aile ve nüfus politikaları o ülkenin nüfus yapısı, istihdam gücü ihtiyacı, eğitim düzeyi, ekonomisinin yapısal özellikleri ve kendisine hedef olarak belirlediği kalkınmışlık düzeyi gibi etkenlere bağlı olarak zaman içinde değişiklikler gösterebilmektedir. Örneğin Türkiye'de Cumhuriyetin ilk yıllarında devlet, nüfus artışını destekleyici, doğum kontrolünü yasaklayıcı politikaları öncelerken 1960'lı yıllardan başlayarak aile ve nüfus planlaması kavramı gündeme gelmiş, nüfus artışını destekleyici önlemlerden vazgeçme eğilimi güçlenmiştir (Özcan, 1993; Doğan, 1993). 1980'lere geldiğinde ise nüfus artışının durdurulması yönünde güçlü bir siyasal irade ortaya konmuştur. 1924 ve 1961 Anayasalarında yer almayan "aile planlaması" kavramına 1982 Anayasası'nda yer verilmesi bunun somut bir göstergesidir.

Türkiye'nin giriş hazırlıklarını yaptığı Avrupa Birliği ülkelerinde, refah toplumlarına has bir özellik olarak karşılaşılan nüfusun yaşlanması, nüfus artışının durması tartışmaları bağlamında ülkemizde de zaman zaman "aile planlaması", "çocuk sayısı", "ailelerin devletçe desteklenmesi" gibi konular gündeme gelmektedir. Kâzım Karabekir de 1930'lu ve 1940'lı yıllarda, yaptığı tetkikler, dönemin koşulları, kendi dünya görüşü ve ufku çerçevesinde nüfus artışı, çocuk sayısı ve ailelere devlet desteği gibi konularda bazı düşünceler ortaya koymuştur.

Karabekir'in aile, çocuk sayısı, nüfus artışı, ailenin kalkındırılması gibi konulardaki önerileri-

ni okurken, ülkenin o dönemdeki nüfus ihtiyacı, içinde bulunduğu döneme ait nüfus büyüklüğü ve nüfusun yapısal özellikleri ile yaşanan sosyal değişme olgusu gibi hususların bilinmesi gerekliliği ortadadır.

I- TÜRKİYE'DE NÜFUS YAPISININ KISA TARİHÇESİ

1912 yılında başlayan Balkan Savaşlarından 1922 yılına kadar neredeyse kesintisiz olarak savaş halinde bulunmuş olan Türkiye, Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'ndan yorgun ve bitkin bir halde çıkmıştır. Bu savaşlarda toplum, yetişmiş-genç insan gücünü büyük ölçüde kaybetmiş, zaten zayıf olan ekonomisi iyice harap olmuştur. Ülkemiz İkinci Dünya Savaşına ise girmemiş, ancak her an girecekmiş gibi teyakkuz halinde bulunmuştur. Savaş yılları boyunca Hükümet, ekonomik ve askerî hazırlıklarını buna göre yapmış, önemli sayıda genç erkek nüfus savaşa hazırlık amacıyla silâh altına alınmıştır.

1920'li ve 1930'lu yıllarda Türkiye'nin nüfus politikalarını etkileyen başlıca bileşenler, tarıma dayalı ekonomik yapısı, geniş aileye dayanan kırsal kesim ağırlıklı ve eğitim düzeyi düşük nüfus yapısı, hızlı kalkınma ihtiyacının varlığı ama bunu sağlayacak sermaye birikiminin olmayışı, sağlık koşullarının elverişsizliği dolayısıyla bebek ölüm oranlarının yüksekliği, 1929 Dünya Ekonomik Buhranı gibi etkenlerdir.

Cumhuriyetin kurulmasından sonraki yıllarda ekonomik ve sosyal alanda girilen modernleşme hamleleri arasında nüfus büyüklüğünün ve nüfusun kalitesinin artırılması da yer almaktaydı. Daha Cumhuriyetten önce, 1 Mart 1922'de Atatürk TBMM'yi açış konuşmasında, ölümlerin azaltılması, nüfusun artırılması amacından bahsetmektedir:

"...Sağlık ve sosyal yardım konusunda izlediğimiz amaç şudur: Milletimizin sağlığının korunması ve kuvvetlendirilmesi, ölüm oranının azaltılması,

nüfusun artırılması, sosyal hastalıkların ve bulaşıcı hastalıkların etkisiz bir duruma sokulması, böylece millet fertlerinin dinç ve çalışmaya yetenekli kusursuz vücut yapılarına sahip olarak yetiştirilmesi...” (Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, 2006: 311).

Ülke nüfusunun artırılması konusunda Atatürk, 1 Mart 1924 tarihli TBMM’yi açış konuşmasında da şunları söylemiştir:

“...Nüfusumuzun korunma ve artırılma amacını önemle belirtirim. Genel sağlık için kural olarak göz önünde bulunan önlemler, sürekli olarak tamamlanmalı ve genişletilmelidir. Verimli ve üretken Türk milleti sürekli ve fennî sağlıklı şartlara sahip olunca Türk vatanını hızla dolduracak ve şenlendirecek kuvvete sahip olacağına kimsenin şüphesi yoktur.” (Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, 2006: 592).

Gerçekten de Cumhuriyetin ilk yıllarında sağlık hizmetlerine verilen önemin artışı, özellikle anne ve çocuk sağlığı gibi konulara gösterilen ilgi, çok çocuk sahibi olmanın özendirilmesi; siyasal sınırlar dışında kalan Türklerin Türkiye’ye getirilme çaba ve uygulamalarıyla bu alanda önemli adımlar atılmıştır (Arı, 1992). Bununla birlikte yine de 1940’lara kadar nüfus artış hızı düşük kalmıştır (Bertan ve Özçebe, 1993; Kişnişçi, 1991). İkinci Dünya Savaşı yıllarında nüfus artış hızı daha da düşük gerçekleşmiştir. Çünkü savaş döneminde doğurganlık hızında düşme yaşanmıştır (Cerit, 1989: 80). 1950’den sonra ise doğurganlığın artışı ile birlikte nüfus artışında da belirgin bir yükseliş başlamıştır. Bu etkenler ışığında 1920-1960 döneminde her düzeyde nüfus artışını destekleyici politikalar ve yaklaşımlar egemen olmuştur (Türkkan, 1993). Nüfus artış hızının 1960 sayımında en yüksek rakama çıktığı görülmektedir. Bu nedenle 1960’ların başında nüfus artış hızının büyüklüğü konusu tartışılmaya başlanmış ve 1. Beş Yıllık Kalkınma Planında yeni nüfus politikasının çerçevesi çizilmiştir. Yeni nüfus ve aile politikaları bağlamında “aile planlaması” uygulamasına 1965 yılında

çıkarılan 557 sayılı Nüfus Planlaması Hakkında Kanunla resmen başlanmıştır (Cillov, 1991).

Tablo 1: Nüfus Bilgileri.*

Nüfus Sayım Yılları	Nüfus Büyüklüğü (milyon kişi)	Nüfus Yoğunluğu	Nüfus Artış Hızı (%)
1927	13.6	18	-
1935	16.1	21	21.10
1940	17.8	23	19.59
1945	18.7	24	10.59
1960	27.7	36	28.53
1980	44.7	58	20.65
1990	56.4	73	21.71
1995	61.5	-	18.28
2000	67.8	88	-
2008	71.5	93	13.1

Tablo 1’de de görüldüğü gibi, Türkiye’de 1927 yılında 13.6 milyon olan nüfus büyüklüğü, 1945’e kadar geçen 18 yıl içinde yalnızca 2 milyon artışla 18.7 milyon olmuştur (Türkiye Nüfusu-1923-1994 Demografi Yapısı ve Gelişimi, 1995: 44). Nüfusumuz, 1950’li yıllardan sonra hızla artışa geçerek 1990’da 56.4 ve 2000 yılında 67.8 milyona ulaşmıştır (İstatistik Göstergeler-1923-2007, 2008: 7). En son yapılan nüfus sayımı ise 2008’de gerçekleşmiş ve Türkiye nüfusu 71.5 milyon olarak bulunmuştur (TÜİK Haber Bülteni, 26.01.2009). Yine Tablo 1’de görüldüğü gibi 2008 nüfus sayımı sonuçlarına göre Türkiye’de, km²’ye düşen kişi sayısını ifade eden “nüfus yoğunluğu” 93’tür. Bu rakam 1927 yılında 18 idi. Ülkemizin nüfus yoğunluğu, 1935 yılında 21 kişiye, 1940’ta 23 kişiye, 1945’te 24 kişiye doğru bir yükseliş göstermiştir (İstatistik Göstergeler-1923-2007, 2008: 8). Bu artışın, 1930’lu ve 1940’lı yıllar için beklentilerin çok altında olduğu ortadadır.

(*) Tablo, eski adı DİE (Devlet İstatistik Enstitüsü) olan Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) yayını *İstatistik Göstergeler-1923-2007* ve *İstatistik Göstergeler-1923-1995* adlı kitaplardaki verilerden oluşturulmuştur.

II- KÂZIM KARABEKİR'İN GÖRÜŞLERİ

1- Çocuğa Karşı Devletin Sorumluluğu

1919 yılında Erzurum'da Doğu Cephesi Komutanlığı yaparken bir yandan da savaş mağduru, kimsesiz çocukları koruma altına alarak onları eğiten Karabekir, sonraki yıllarda da çocuk sorununa olan ilgisini sürdürmüştür. 1940'lı yılların başlarında TBMM üyesi iken bir yanda bakımsız çocukları, diğer yanda şahane çocuk baloları ile ilgili haberleri okudukça ve işittikçe yaşadığı duygularını kaydettiğini ifade etmektedir. Bakımsız çocukların bir ülke ve millet için taşıdığı potansiyel zarar ve tehlikeleri maddeler halinde kaydetmiş olan Karabekir, ailelerin bakamayacakları durumlarda çocuk sahibi olmalarını eleştirenlere şu karşılığı vermektedir:

"...Bazı kimselerden esefle duydum ve duymaktayım da: Madem ki bakamayacaklar ne diye çocuk yapıyorlar. Ben de cevap veriyorum ki: Ailelerin vatan borçları, fakir de olsalar, mümkün olduğu kadar çok çocuk yapmalarıdır. Nasıl bakılacağını hesap etmek onların değil, devletin vazifesidir.

Ölen, dilenen, hapsilere düşen...çocukların yasını ailesi çekse de tasasını topyekün devlet çekmelidir..."(Karabekir, 1995: 14).

Çocuğu toplumun ortak değeri olarak gören yaklaşımı andıran bu görüşleriyle Karabekir, çocuk sahibi olmanın aileler için bir vatan borcu olduğunu düşünmektedir. Dünyaya gelen çocukların bakımı, büyütülmesi, eğitimi ve yetiştirilmesini toplumsal bir sorumluluk olarak gören Karabekir, toplum adına bu sorumluluğu devletin yerine getirmesi gerekliliğinin altını çizmektedir. O, bu düşüncelerle, bakamayacakları gerekçesiyle ailelerin çocuk sahibi olmasına sınırlama getirilmesi düşüncesine karşı çıkmaktadır. Karabekir, ülke nüfusunun artışı konusuna, nüfusun bölgesel dağılımı, eğitimi ve istihdamı ile ilgili nüfusbilimsel boyutlardan bakmakta, sadece fazla nüfusun ülke için bir kazanç olduğu kabulünden hareket etmektedir.

2 -Sosyal Politikalarda Aile ve Çocuk

Kâzım Karabekir'in kişisel düşüncelerine yansıyan aile ve çocuk eksenindeki sosyal nitelikli görüşleri, onun 7 ay kadar Genel Başkanlığını yaptığı ve Cumhuriyet döneminin ilk muhalefet partisi olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın (TCF) Programına da yansımıştır. Parti programının "Siyaset-i İçtimaiye (*Sosyal Politika*)" başlığı altındaki 56. maddesi şöyledir:

Kesirülevlâd (*çok çocuklu*) ailelere, velilere, çocuklara, fakirlere, ihtiyarlara, malûllere, muhtaç hanelara, kazazede amele muavenet etmek, ucuz ev inşa eylemek, muhtaçlara meccanî (*parasız-bedava*) ilâç vermek, tehhül teshil (*evlenmeyi kolaylaştırma*) ve ailelere muavenet etmek, işsizlere iş bulmak gibi hususat ile vazifedar olan tesanüd, muavenet-i mütekebile (*karşılıklı yardımlaşma*), basiret, menfaat ve sigorta müesseselerinin gerek Devlet muaveneti ile gerek şahsî teşebbüslerle inkişafına gayret olunacaktır (Tunaya, 1995: 620).

Parti programında, çok çocuklu ailelere, çocuklara, yoksullara, yaşlılara, özürllülere ve diğer korunmaya ve yardıma muhtaç toplum kesimlerine yönelik sosyal hizmetler götürmekle görevli olan müesseselerin devlet yardımıyla veya kişisel girişimlerle gelişmesine gayret edileceği beyan edilmiştir. Değinen maddede, evlenmenin kolaylaştırılmasına ve ailelere yardım edilmesine ilişkin ifadeler aile politikaları açısından dikkat çekmektedir.

Türkiye'de 1920'lerde ülke nüfusunun artırılmasını teşvik amaçlı (pronatalist) bazı yasal düzenlemelere gidilmiştir. Medenî Kanun, Türk Ceza Kanunu, Köy Kanunu, Umumî Hıfzıssıhha Kanunu, Vilayet İdaresi Kanunu, Belediye Kanunu ve Göçmenlerle İlgili kanunlarda yapılan düzenlemeler bu alanda politika araçları olarak benimsenmiştir. Devlet politikası olarak benimsenen nüfus

artışının teşvik edilmesi için başvurulmuş uygulamalar arasında ülke dışındaki Türklerin Türkiye'ye göçlerinin sağlanması, yasal evlilik yaşının düşürülmesi, doğum kontrol araçlarının ithali ve satışının yasaklanması ve çocuk aldırmanın suç olması, altı ve daha çok çocuğu olanlara ödül verilmesi ve trenlerde ücretsiz yolculuk yapabilmeleri, valilik ve yerel yönetimlerin ücretsiz doğum evleri kurması, köy nüfusuna ilişkin düzenli kayıt tutulması gibi uygulamalar bulunmaktadır (Özcan, 1993). Ayrıca bu dönemde Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin (Çocukları Koruma Derneği) çalışmaları maddî ve manevî olarak desteklenmiştir.

3- Aile Değerlerinin Önemi

Aile bilincini, bir toplumu kuvvetli kılan önemli unsurlardan biri olarak gören Karabekir, 1942 gibi bir tarihte, Türk toplumunda aile ve çocuğa verilen önemde büyük bir gerileme olduğu tesbitini yapmaktadır. Bu gerilemenin toplumda ve özellikle de genç kitlelerde para ve şehvet duygusunun körüklenmesi yoluyla gerçekleştiğini düşünen Karabekir'in konuyla ilgili olarak 02 Haziran 1942 tarihinde CHP Grubunda yaptığı konuşmada şu ifadeler yer almaktadır:

"...Türk milletinin belki her millettten ziyade çocuk sever, aile sever olan hayatında büyük bir sarsıntı olduğunu bugün açık görmekteyiz. Bu tefessüh iki şeyden ileri geliyor: Paraya tapmak, şehvete tapmak. Bu kadar basittir. Bütün teşkilât, bütün neşriyât, bütün sayü gayretler (*emek ve çabalar*) selabetli (*sağlam, dayanıklı*) olan milletin askeri kabiliyetini eritmek için gençliği paraya ve şehvete taptırmaya gayret etmiştir. Bir milletin aile kudret ve kuvveti, aile salabeti tamamiyle her çocuğun ideal isteyen ruhunda yer tutulmalıdır (*tutmalıdır?*). Para ve şehvet hırsı ile vicdanlarda pis bir ejderin hâkim olduğuna mütarekede biz de şahit olduk. Bütün milletler bundan yıkılıyor.

Radyolara, matbuata biran evvel vazife vermeliyiz. Bizzat dahi hem hükümeti teşvik etmeliyiz, hem

de milletin babası sıfatıyla harekâtımızla, sözlerimizle milleti irşad etmeliyiz."(Karabekir, 1995: 331-332).

Karabekir, bir milleti yıkan unsurların başında para ve şehvet hırsının geldiğini, 1918 Mondros Mütarekesinin imzalanmasından sonraki yıllarda İstanbul'a hakim olan hayat tarzını kastettiği anlaşılacak şekilde Türk milletinin de böyle bir tehlikeyle karşılaştığını ifade etmektedir. Para ve şehvet hırsı ile gevşememek için sığınılacak kale olarak aile kurumunu gören Karabekir, her çocuğun ruhunda bir ideal isteği bulunduğunu, aile kudret ve kuvvetinin, sağlam aile duygusunun bu çocukların ruhuna yerleştirilmesi gerektiğini düşünmektedir. Toplumdaki aile değerlerinin ve aile bilincinin sarsıntıya uğramasının önüne geçmek için radyo ve basın-yayın yoluyla mücadele edilmesi gereğinin altını çizen Karabekir, ayrıca kişisel girişimlerle Hükümetin (*kamu kurumlarının*) teşvik edilmesinden, milletin öncüsü ve sözcüsü olan yönetici ve milletvekillerinin söz ve davranışlarıyla milleti aydınlatması gereğinden de söz etmektedir.

Karabekir'in, 1930'ların sonunda toplumsal hayata ilişkin gözlemleri aile açısından ele alınıp değerlendirildiğinde ilginç bulgularla karşılaşmaktadır. Evlenmelerin azaldığı, boşanmaların arttığı tesbitini yapan Karabekir, gençliği yoldan çıkarmak amacıyla faaliyet gösteren yabancı oluşumlardan söz etmekte ve çözüm olarak ahlâk mücadelesi verilmesi ve ailenin güçlendirilmesini önermektedir.

Karabekir, 1939 yılı Genel Bütçesi hakkında, 22 Mayıs 1939 tarihinde, TBMM'de yaptığı konuşmada toplum hayatına ilişkin gözlem ve değerlendirmelerde bulunmaktadır. Karabekir, konuşmasında gençliği yoldan çıkararak milletin direncini kırmak isteyen ve "ifsadı ahlak cemiyetleriyle"* gizlice fa-

(*) *Toplum ahlâkını bozduğunu düşündüğü dernekleri kasdediyor olmalı.*

aliyet gösteren yabancı düşmanların planlarına karşı mücadele ederken ailenin güçlendirilmesine dikkat çekmekte ve şöyle demektedir:

“Memlekette aileyi kalkındırmak lâzımdır. Çünkü aile kalkınmadıkça ve çoğalmadıkça ahlakı kurtarmaya imkan yoktur. Her sene memlekette 500 aile azalmaktadır. 32-36 senesi arasında 200 aile azalmıştır. Evlenme azalıyor, boşanma çoğalıyor. Medeni bir milletin medeni kanunu kabul etmesi ile taaddüdü zevcat (*çok eşlilik*) kalkmıştır. Evlenenlere ve evleneceklerle ne gibi kolaylıklar yapılacaksa yapılmalı ve hayatı ucuzlatmalıdır. Ailelerin artması memlekete çok büyük maddi ve manevi faydaları olduğu için hükümet bu aile haremını korumak için biran evvel mücadeleye girişmesinin faydalı olacağı kanaatindeyim. Bu gün kanun medeni mucibince erkek ve kadının hakkı birdir, deniyor. Evde ailelerimizi muhafaza ediyoruz. Ondan sonra taaddüdü zevcatı reddettiğimiz halde bir sürü metres yaşıyoruz. Bunları sefil hayat ad etmelidir.

Avrupa'nın bir çok yerlerinde metres ile aile karşı karşıya oturamaz. Aile masalarında böyle kadınlara yer vermemelidir...” (TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 6, Cilt 2: 151-161).

Görüldüğü gibi Karabekir'in 1939 Türkiye'sine ilişkin gözlemlerinde, bilgi kaynağını belirtmemekle birlikte çok ilginç bir şekilde evlenmelerde azalma, boşanmalarda artma olduğu tesbiti yer almaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun 1930'lara ait istatistik verilerinde evlenme ve boşanma oranlarına ilişkin rakamlara bakıldığında aşağıda Tablo 2'de de görüldüğü gibi 1930'da % 6.25 olan “kaba evlenme hızı” 1940'ta küçük dalgalanmalarla % 7.93'e yükselmiştir. Boşanmalara gelince 1930'da % 0.15 olan “kaba boşanma hızı” yine küçük dalgalanmalardan sonra 1940'ta % 0.23'e yükselmiştir. Kaba evlenme ve kaba boşanma hızı, her 1000 kişilik bir nüfus için yıllık evlenme ve boşanma sayısını ifade etmektedir. Kaba evlenme hızında, 1935 yılı hariç tutulursa 1950'ye, hattâ 1955'e kadar artış

yaşandığı söylenebilir. 1955 yılından sonra görülen tersine dönüşle kaba evlenme hızında azalma başlamıştır. Buna karşılık 1930'lardaki kaba boşanma hızı, devamlı yükselme ile 1955'te zirve yapmıştır ki Karabekir, boşanmalarda yükselme eğiliminin yaşandığı 1940'ların başında bu konuya dikkat çekmiştir.

Tablo 2: Evlenme ve Boşanma Göstergeleri.*

Yıllar	Kaba evlenme hızı %	Kaba boşanma hızı %
1930	6.25	0.15
1935	5.53	0.15
1940	7.93	0.23
1945	9.20	0.33
1950	9.51	0.38
1955	9.46	0.44
1960	7.69	0.40
1970	7.13	0.27
1980	8.25	0.36
1990	8.19	0.46
1995	7.50	0.47
2000	6.84	0.52
2005	8.90	1.33
2007	9.09	1.34

Bu demografik göstergelerin yaşandığı sırada Karabekir, yukarıda değinilen TCF Programında yer verildiği gibi, TBMM konuşmasında da evlenmelerin kolaylaştırılması gereğinden söz etmektedir. Aile sayısının artırılmasının ülkeye maddi ve manevi yararları olacağını ifade eden Karabekir,

(*) Tablo, “İstatistik Göstergeler, 1923-2007..” adlı yayındaki verilerden oluşturulmuştur.

hayatın ucuzlatılması gereğine de dikkat çekmektedir. Karabekir'in üzerinde durduğu ve eleştirdiği bir başka konu da çok eşli evliliğin Medeni Kanunla yasaklanmasına karşın metres hayatı yoluyla bunun başka bir görünüm altında sürdürülmesidir.

Karabekir'in 1930-1940 aralığında dikkatleri çekmek istediği evlenmelerdeki azalmaya karşılık boşanmaların artışı tehlikesi, Türkiye'nin kapısını asıl 2000'li yılların başında daha ciddi olarak çalmaya başlamıştır. Evlenme ve boşanmalardaki değişme 1930-1940 aralığında çok olumsuz bir tablo çizmemektedir. Oysa durum 1990'lardan başlayarak 2000'lere gelindiğinde oldukça olumsuzdur. Tablo 2'de görüldüğü gibi, 2000 yılında kaba evlenme hızı 1940 rakamının da altına (% 6.84'e) düşerken aynı yıl kaba boşanma hızı 1940 rakamının çok üstüne (% 0.52'ye) yükselmiştir (İstatistik Göstergeler-1923-2007, 2008: 32-33). Yine Tablo 2'ye bakıldığında 2005 ve 2007 yıllarına ait istatistiklerde kaba boşanma hızının birkaç yılda üçe katlandığı görülmektedir. 2000'li yılların başında sert bir yükseliş gösteren boşanmalardaki artışın 2001 ekonomik krizi ile ilgili olduğu söylenebilir.

Karabekir, 1930'lu yıllara ait anılarında, gençliğin eğitimi konusuna ahlâkî değerler açısından yaklaşım göstermektedir. Siyasal hayatın dışında bulunduğu 1930'lu yıllarda İstanbul-Erenköy'deki evinde, gelişmiş ülkelerdeki gençliğin nasıl metodlu bir şekilde yetiştirildiğini takip ettiğini ve bizim gençliğe acıdığını ifade etmektedir. Bu arada gördüğü bazı arkadaşlarının 'gençliğin başı boş gittiği' yakınmasında bulunmasına karşılık o şunları söylediğini kaydetmektedir:

"...Keşke başı boş bırakılsaydı. Türk ailesi, Türk geleneği Türk ruhu kolay kolay bozulmazdı. Fakat iç ve dış düşmanlarımız gençliğimizi, çocuklarımızı, med(t)odlu olarak tereddide (*yozaşma*, *soysuzlaşma*) sürüklüyor. Bunu(a) ayak uydurmak gafleti de gündən güne genişliyor..." (Karabekir, 1995: 323).

Muhafazakâr düşünce yapısını aile ve toplum hayatına ilişkin görüşlerine de yansıtan Kâzım Karabekir, eserlerinde çocuk davası ve gençliğin ahlâklı, sağlam karakterli yetiştirilmesi üzerinde çokça durmaktadır. Karabekir, 1930'larda Türk gençliğindeki değişimin iyi yönde olmadığını, kendi haline bırakılması durumunda kolayca bozulmayacak olan gençliğimizin bilinçli olarak yozlaştırıldığını düşünmektedir.

4- Hayatta Mutluluğun Yolları

Çeşitli yazılarında, hayatta daima neşeli olmanın önemine değinen Karabekir, modern psikolojinin diliyle ifade edilecek olursa pozitif düşünce sahibi olmaya büyük önem vermektedir. O, en sıkıntılı, en kasvetli günlerde bile hayata ve olaylara olumlu bir bakış getirilerek sıkıntılardan, yeis ve elemenden uzaklaşılabileceğine dikkat çekmektedir.

Karabekir, hem kendi çocuklarına verdiği öğütlerde hem de Türk gençliğine yönelik mesajlarında bir insanın hayatta mutluluk sahibi olması için gereken şartları saymaktadır. Buna göre Karabekir, en başa eğitimi ve meslek sahibi olarak millete hizmeti yerleştirmekte, daha sonra ise evlenmeyi ve evlat yetiştirmeyi saymaktadır. Kendisini bu şartları taşıyan saadet sahibi birisi olarak takdim eden Karabekir, eşini güle; kızlarını goncaya benzettiği şiirinde duygu ve düşüncelerini şöyle ifade etmektedir:

"BİR GÜL İKİ GONCA

Hayatta saadet bence:

- 1-Bir varlık kazanmaktır önce,
- 2-Sonra hizmettir millete bütün varlığıyla,
- 3-En sonda evlenmekdir yüz akıyla,
- 4-Evlat yetiştirmelidir babayla ana
Bu da büyük hizmettir çünkü vatana.

Talih herkese bu dört şeyde yar olmaz
Veya saadetinde karar olmaz.

Bu hususda bahtiyarlardan biri de benim
Çünkü tahakkuk etmiştir birçok emelim:
1-Yüksek meslekte iyi bir yer aldım.
2-Milliete hizmetten geri kalmadım.

En son:

Taliim bana olmuştur yar

Çünkü:

3 ve 4, bir gül ile iki goncam var.(*)

(*)Bu yazılardan on yıl kadar sonra üçüncü bir kızım dünyaya geldi: Timsal. Küçük goncam” (Karabekir, t.y.: 65).*

Kâzım Karabekir, hayat tecrübelerini çocuklarına ve Türk Gençliğine aktarırken aile kurmanın önemini, hayatta mutlu olmanın yollarını ve gençleri hayat yolunda bekleyen tehlikeleri şiir diliyle şöyle ifade etmiştir:

“BABA NASİHATI

(.....)

Bir iş tutunca artık geç kalma!
Meşru olmayan zevklere dalma!
Sevmek fiilinden çok yalan çıkar
Bunu destekler borç, alkol, kumar.
Sevmek koklayıp atmak değildir
Bir aileyi yıkmak değildir.

Söze, va'de sakın inanma
Nikâhlanmadan nişana kanma!
Namus avcısı hastalık saçar
Sen kıvranırsen o güler kaçar.
Tehlikelidir aşk macerası
Her yaşda üzer bir yüz karası.

(*) TBMM Kütüphanesinde ulaştığımız *Benlik*'te sayfa numaraları yoktu. Kitaba sayfa numaralarını kendimiz verdik ve çalışmamızda bu sayfa numaralandırmasını kullandık. Bu arada Karabekir'in, üç kız babası olduğunu; bunlardan Hayat ve Emel'in 1926 yılında ikiz olarak doğduğunu, Timsal'in ise 1941'de dünyaya geldiğini belirtmeliyiz. Yukarıdaki şiirin 1930'lu yılların başlarında yazıldığı anlaşılmaktadır.

Herkese boçdur aile kurmak
Fakat lâzımdır arayıp sormak.
İç yüzü berbat, belki de menhus
Hayatta çökertir ağır bir kâbus.
Dengi dengine olursa çiftler
Neş'e, saadet onları bekler.

Başka bir tatdır aile zevki
Çoğaldıkça saçların, gözlerin rengi
Ruhunda yüksek duygu çoğalır
Her yıl dönümü büyük bayramdır.

“Bir milleti yaşatacak

Meşru yuvalardır ancak” (Karabekir, t.y., 69-70).

Karabekir, eğitimini tamamlayıp eli iş tutan gençlere, gayri meşru ilişkilere girmeden evlenmelerini tavsiye etmektedir. Aile kurmanın herkeşe bir borç olduğunu ifade eden Karabekir, yanlış aşk ilişkileri ile gençlerin kandırılabilirliğine dikkat çekmektedir. Evlilikte mutluluğun koşullarından birinin de evlenen kişilerin birbirine denkliği olduğunu ifade eden Karabekir, şiirinde aile kurmanın ve ailede çoluk çocuk sahibi olmanın insana yaşattığı zevk ve mutluluğu, aile ortamındaki neşe ve canlılığı dile getirmektedir.

5- Nüfusun Önemi ve Nüfus Artışı

Kâzım Karabekir, aktif siyasal hayatın dışında geçirdiği 1930'lu yıllarda da toplumsal ve ekonomik sorunlara ilgi duymuştur. Anadolu toprakları üzerinde, bu toprakları işlemeye yeterli üretken bir nüfusun bulunmaması o dönemin yöneticilerinin ve siyaset adamlarının sürekli gündeminde bulunmuştur. Tarım, sanayi, hizmetler sektörü, ulaşım ve iletişimde teknolojinin çok geliştiği ve ülkelerin gücünün büyük ölçüde teknolojik gelişmişlikle ölçüldüğü günümüz dünyasından farklı olarak 1930'larda bir ülkenin millî gücünün başlıca göstergesi olarak nüfus gücünün düşünülmesinden daha doğal bir şey olamazdı.

Tablo 3: Nüfus Büyüklüğü, Çalışma Çağı Nüfusu ve Bağımlı Nüfus Oranı.*

Nüfus Sayım Yılları	Nüfus Büyüklüğü (milyon kişi)	Çalışma çağı nüfusu-15-64 yaş grubu (toplam nüfus içinde %)	Toplam yaş bağımlılık oranı (100 kişiye düşen bağımlı kişi sayısı)
1927	13.6	-	-
1935	16.1	54.43	82.89
1940	17.8	54.26	84.12
1945	18.7	57.05	75.09
1960	27.7	55.09	75.00
1965	31.3	54.01	84.89
1970	35.6	53.79	85.85
1980	44.7	55.92	82.33
1990	56.4	60.69	64.68
1995	61.5	-	-
2000	67.8	64.45	55.10
2008	71.5	66.9	-

(*) Tablo, "İstatistik Göstergeler-1923-2007..." ile "Türkiye Nüfusu-1923-1994..." adlı çalışmalardaki verilerden oluşturulmuştur.

Tablo 3'e bakıldığında yıllar itibariyle nüfusun büyüklüğündeki değişimle birlikte çalışma çağındaki nüfusun ve bağımlı nüfusun oranının da değiştiği görülmektedir. 15-64 yaş aralığında yer alan, "çalışma çağındaki nüfus"ün oranı Cumhuriyetin ilk yirmi yılında 2000'li yıllara göre oldukça düşük görünmektedir. Bu oran 2008 sayımına göre, toplam nüfusun % 66,9'unu oluşturmaktadır. Oysa 1935 yılında 15-64 yaş grubu tüm nüfus içinde %54.43; 1940'ta %54.26; 1945'te ise %57.05'lik bir dilimi oluşturmaktadır.* Halbuki, kalkınma ham-

lesine geçmiş bir ülkede ve emek yoğun üretime dayalı bir ekonomide üretime katkıda bulunacak genç nüfusa ihtiyaç bulunmaktadır.

Ülkemizle ilgili olarak nüfus istatistiklerine bakıldığında, yukarıda Tablo 1'de ele alındığı gibi 1940'lı yılların ortalarına kadar nüfus artış hızının düştüğü bilinmektedir. En sert düşüş de, genç erkek nüfusun askere alındığı İkinci Dünya Savaşı sırasında %10.59 oranında gerçekleşmiştir (İstatistik Göstergeler-1923-2007, 2008: 7). Tablo 3'e bakıldığında, nüfus artış hızının en düşük olduğu 1940-1945 döneminde bağımlı nüfus oranının çok yüksek seviyeye çıktığı görülmektedir. Bu dönemde 20-54 yaş grubunun temsil ettiği "üretken nüfus" (Türkiye Nüfusu, 1923-1994 Demografi Yapısı ve Gelişimi, 1995: 84) genel nüfus içinde düşük olup buna karşılık "toplam yaş bağımlılık oranı" yüksektir. Toplam yaş bağımlılık oranı, 15-64 yaş grubundaki her 100 kişi için 0-14 ile 65 ve yuka-

(*) 1935, 1940, 1945, 1960, 1980 ve 1990 yıllarına ait 15-64 yaş gruplarının toplam nüfus içindeki oranı, "İstatistik Göstergeler-1923-1995...", s. 12'deki "1.11 Yaş grubu ve cinsiyetin toplam nüfus içindeki oranı" tablosundan; 2000 yılına ait 15-64 yaş grubunun toplam nüfus içindeki oranı "İstatistik Göstergeler-1923-2007...", s.12'deki "1.6 Cinsiyet ve yaş grubuna göre nüfusun toplam nüfus içindeki oranı" tablosundan tarafımızdan hesaplanmıştır. 2008 yılına ait veri ise TÜİK Haber Bülteni, 26.01.2009'dan alınmıştır.

rı yaş gruplarındaki kişi sayısını ifade etmektedir. Bağımlı nüfusa, henüz çalışma çağına gelmemiş olan çocuklar, üretim faaliyetinin dışında olan öğrenciler ve yaşlılıktan dolayı çalışma hayatının dışına çıkmış olan toplum kesimleri dahil olup bunların geçiminin, üretim faaliyetlerinin içindeki nüfus tarafından sağlandığı kabul edilmektedir. Bağımlı nüfus oranı, 1950 öncesindeki en yüksek seviye ile 1940'ta 84.12'ye çıkmıştır (İstatistik Göstergeler-1923-2007, 2008: 13). Bir başka deyişle, örneğin 1940 yılında Türkiye'de 15-64 yaş grubundaki her 100 kişi, 0-14 ile 65 ve üstü yaş grubundan 84.12 kişiye bakmak zorundadır. Bu rakamın, nüfusun sosyal ve ekonomik niteliği açısından ne ifade ettiğini daha iyi anlayabilmek için 2000 yılında bağımlılık oranınının 55.10 kişiye düştüğünü belirtmek herhalde yeterli olacaktır. Bu değerler, toplam nüfus içinde çalışma-üretim çağındaki nüfusun azlığına, buna karşılık bağımlı nüfusun çokluğuna işaret etmektedir.

Ülke nüfusunun azlığının, yayılmacı emeller besleyen devletler için iştah kabartıcı olduğuna dikkat çeken Karabekir, nüfus artışının millî gücün artışı anlamına geldiğini aşağıdaki dizelerde açık olarak ifade etmektedir:

NÜFUS MESELESİ VE MİLLİ ENERJİ

"Azlık milletler için mühimdir:

Nüfus meselesi.

Çokluk milletler yer arıyor

Müthiş tehlikesi.

Karanlıktır âtisi zayıfların

Hele nüfusu seyrek olanların.

Cihan devleri ağzı açık

Şu dursun sen çık!

Oyununu oynuyor,

Ve mideler kaynıyor.

İç siyasette:

Silah çoğalt, nüfus çoğalt!

Dış siyasette:

Silah bırak, silah(nüfus?) azalt!

Diye haykır! avut!

Fırsat bulunca kolayca yut!

Aza sormuşlar: Nereye gidiyorsun?

Hem acele ediyorsun!

Demiş:

Çocuğun (çoğun?) yanına!

Çoğa da sormuşlar aynı suali,

Demiş: Azı yutmaya!

Hilkat kanunu böyle:

Yutuyor balıklar birbirini

Hem diri diri.

Yutuyor milletler birbirini

Hem iri iri.

Budur Dünyanın başı ve sonu

Milletler meclisi kaldırmaz bu çirkin oyunu.

Varlık için en mühim silah:

Çokluktur,

Ve tokluktur.

Nüfusu azolan veya aynı kalan

Veya halkı âtil kalan

Millî müdafasını yapmıyor demek.

Buna verilmelidir en büyük emek:

Bir: Ölmemeli bütün doğanlar.

İki: Âtil kalmamalı sağ olanlar.

Üç: Ele geçen Türkü yurda atmalı

Korkulu rüyadansa uyanık yatmalı.

Dört: Metres hayatı,

Fuğuş edebiyatı

Felâket sayılırken kırk milyon halka

O halk ki hâkim muhtelif ırka.

Biz neyiz? ve kaç kişiyiz?

Servetimiz, nüfusumuz,

İdrakimiz şuurumuz,

Birbirimizle umuruz

Meydanda.

Görülmemiş Cihanda:

Zekâ bile inhisarda!

Bunlar da sarhoş veya kumarda.

Bu günki varlığımızı medyunuz:

Eski yuvaya,

Aile hayatına

Aile edebiyatına

Budur bize en lâzım olan

Çünkü bizizdir en geri kalan.

Medeni cihanda aile hayatı yıkılmadı

Aile harimine fuğuş, kumar tıklımadı.

Çocuklar cıvıldaşır, mağrurdur çiftler.

Vatan vazifesini böyle öğretirler
Edibler ve mektepler.
Gerçi sefihleri vardır her milletin
Fakat:
Çaresi olduğu gibi bir çok illetin
Bunları hâkim kılmazlar edebiyata
Hâkim olamazlar ahlaksızlar ahlaka
Milyonlar nefret eder böyle hayata.
Çocuktur bir milletin temeli
Millet malıdır çocuk ölmemeli.
Çocuk meselesi, nüfus meselesi
Bu günkü gidişin müthiş tehlikesi.” (Karabekir,
t.y.: 140-142).

Karabekir'in yukarıdaki dizelerinde, İkinci Dünya Savaşı'nın yaklaştığı 1930'larda uluslar arası siyasete egemen olan gerilim, milliyetçi eğilimler ve yayılcı emellerin etkisi görülmektedir. Nüfus artışını milli savunma araçlarından biri olarak ifade eden Karabekir, ayrıca, aile kurumunun ve aile eksenli olarak üretilen edebiyatın milli varlığın korunmasındaki önemine dikkat çekmektedir. Türk milletinin bugünkü varlığını aile hayatına borçlu olduğunu ve bir milletin temeli olan çocuğun millet malı olduğunu düşünen Karabekir, medeni dünyadaki durumu çözümlerken o ülkelerin medenileşmekle birlikte aile hayatının yıkılmadığını, dolayısıyla medenileşmenin aile hayatından uzaklaşmayı gerektirmediğini ifade etmektedir.

1930'lu yıllara ait olan Karabekir'in bu gözlemleri Avrupa ülkeleri için bugün geçerliliğini kaybetmiş görünmektedir. Birçok araştırma ve gözlemler ortaya konulan ve uluslar arası toplantılarda da ifade edilen bir gerçektir ki, yüksek refah düzeyine erişmiş olan Batı Avrupa toplumlarında aile kurumu önemini kaybetmiş, evlenmeler azalmış ve boşanmalar alabildiğine artmıştır. Bu etkenlere bağlı olarak nüfusun yaşlandığı Batı toplumlarında aileler parçalanmış, doğum oranları düşmüş, tek ebeveynli çocuk sayısı yükselmiş, birçok Avrupa ülkesi kendi nüfusunu yenileyemez hale gelmiştir. Devletlerin çocuk doğumu için verdiği teşvikler de bugüne kadar etkili olamamıştır.

III- 1980'LERDEN GÜNÜMÜZE AİLE POLİTİKALARI

Ülkemizde bugün aile politikaları açısından durum nedir? Türkiye'de Devlet, 1982 Anayasası döneminde aile konusundaki gelişmeleri daha yakından izlemeye başlamıştır. Kalkınma Planlarında "aile" konusu giderek artan bir şekilde yer almış ve söz konusu planlardaki ilkelerin uygulamasını sağlamak amacıyla kurumsallaşmaya gidilmiştir. 1989 yılında Başbakanlığa bağlı Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı (2004 yılından itibaren Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü) bu amaçla kurulmuştur.

Son dönemde devletin aile eksenli sosyal politikalarına yansıyan başlıca uygulamalar; özürli aile bireylerinin evde bakımını teşvik amaçlı aylık ödemeler, eğitim ve sağlık amaçlı 'şartlı nakit transferleri', çalışan annelere verilen doğum öncesi ve sonrası ücretli-ücretsiz izinlerin, süt izninin süre ve kullanım kolaylığı bakımından geliştirilmesi, çalışan babalara doğum izni uygulaması getirilmesi, kadın istihdamını teşvik eden düzenlemeler yapılması ve benzerleridir.

1990'lı ve 2000'li yıllarda Avrupa Birliği ile uyum sağlama amacına dönük olarak Anayasada ve Kanunlarda kadın-erkek eşitliğini gerçekleştirmek için de bir dizi düzenleme yapılmıştır. Anayasanın aile konusunu düzenleyen 41. maddesinde yapılan bir değişiklik ile Türk toplumunun temeli olan ailenin eşler arasında eşitliğe dayandığı belirtilmiştir. 1998 yılında çıkarılan ve 2007'de değiştirilen Ailenin Korunmasına Dair Kanunla aile içinde bireylerin birbirine şiddet uygulaması önlenmeye çalışılmıştır. Bir başka düzenleme 2002'de yürürlüğe giren yeni Türk Medenî Kanunu ile yapılmıştır. Yeni Kanun ile kızlar için hakim iznine bağlı evlenme yaşı büyütülmüş, aile reisliği kaldırılarak aile içinde kararların ortaklaşa alınacağı hükmü konulmuş, evlilikte yasal mal rejimi olarak 'mal ayrılığı' yerine 'edinilmiş mallara katılma rejimi' getirilmiştir. Türk Medenî

Kanunu ile kadının çalışması için kocasından izin alma zorunluluğu kaldırılmıştır.

TARTIŞMA

Nüfusbilimcilerin çözümlerine göre bir ülke nüfusunun artışı ve nüfusa her yıl genç-dinamik-üretici kitlelerin katılabilmesi, her ailenin ortalama üç çocuk sahibi olmasına bağlıdır. Bu durum bir ülkenin nüfusunun idamesinde önemlidir. Aksi takdirde nüfusun kendini yenileyemeyip giderek azalması söz konusudur (Cerit, 1989: 55). Türkiye’de de 1920’lerden sonra nüfus artışını teşvik eden (pronatalist) politikalar tercih edilip uygulanmıştır. Bu nedenle Karabekir’in 1930’lar ve 1940’lardaki nüfus çözümleri, kalkınma hamlesine başlamış ve yeni kurulan bir ülke için yerindedir. Ancak acaba nüfusun, Karabekir’in önerdiği biçimde ailelerin olabildiğince çok çocuk sahibi olması sayesinde sınırsız olarak artışı örneğin bugünkü toplum yapımız için de önerilebilir mi? Bugün ülkemiz nüfusunun mümkün olduğunca arttırılması, başka ekonomik ve sosyal sorunlar doğuramaz mı? Üretim ve istihdam kaynaklarının nüfus artışından daha hızlı geliştirilmediği, nüfusun bölgesel dağılım, eğitim ve istihdamı ile ilgili planlamaların yapılmadığı bir toplumda hızlı nüfus artışı işsizlik ve yoksulluğa yol açmaz mı? Gerçekten de aşırı nüfus artışının, bağımlılık oranını yükseltmek, işsizliğe yol açmak, eğitim-sağlık-konut giderlerini arttırmak, sağlıksız kentleşmeye yol açmak gibi sorunları da beraberinde getirdiği ileri sürülmektedir (Cillov, 1974). Refah düzeyi yüksek toplumlarda doğurganlık hızındaki düşmeye, evlenme oranlarındaki azalmaya bağlı olarak nüfus artış hızında görülen aşırı düşme, nüfusun yaşlanmasına yol açmış ve bu toplumlarda istihdam edilecek genç nüfus ihtiyacı ortaya çıkmıştır. O halde nüfusun, ülkenin kaldıramayacağı oranda aşırı artış göstermesi veya dinamizmini kaybedecek oranda azalışa geçmesi yerine, az fakat düzenli bir artış oranına sahip dengeli bir yapıya sahip olması en fazla tercih edilen

durum olabilir. Buradan yola çıkarak Karabekir’in görüşlerinin, döneminin koşulları için uygun ve yerinde olduğu değerlendirilmekle birlikte her toplum ve her dönem için geçerli olarak kabul edilemeyeceği söylenebilir.

Karabekir’in nüfusla ilgili çözümlerinde dikkat çeken bir boyut da nüfusa millî bir güç olarak yüklediği anlamdır. Gerçekten de bilim, teknoloji, eğitim, sanayi ve savunma sanayiinin çok gelişmediği dönemlerde ülkeler için nüfus en önemli millî güçtür. Ancak bugünkü gelişmişlik düzeyinde nüfusun tek başına büyük bir millî güç olduğu düşünülmemektedir. Nüfus bugün artık millî gücü oluşturan unsurlardan yalnızca biridir. O da nüfusun (eğitim, sağlık vb.) niteliklerine bağlı olarak ele alınmaktadır. Dolayısıyla Karabekir’in nüfusun en büyük millî güç olduğu görüşü de dönemsel olarak kabul edilmelidir.

Bir başka değerlendirilmesi gereken husus, aileye ve çocuğa verilen önemde, evlenme ve boşanma oranlarında görülen olumsuz değişimlerdir. Karabekir, 1930 ve 1940’larda evlenmelerin azaldığını, boşanmaların arttığını ifade etmekte ve buna karşı önlem alınması gerektiğini belirtmektedir. Gerçekten de o dönemde demografik yapımız açısından bu tehlike ciddi olarak bulunmakta mıydı? Yukarıda Tablo 2 eşliğinde de değinildiği gibi o dönemde tehlike Karabekir’in belirttiği kadar büyük değildir. Karabekir’in bu konuda dikkat çektiği tehlike 1990’lardan sonra kendini göstermeye başlamıştır. Ülkemizde kentleşme, eğitim seviyesinin yükselmesi, değerlerdeki değişimler, kadının eğitim-öğretim ve iş hayatına daha yoğun katılımı ve benzeri faktörlerle evlenme ve buna bağlı olarak ilk çocuk sahibi olma yaşı giderek yükselmektedir. Toplumda değerlerde görülen aşınmanın sonucu olarak evlilik ve aile kurma yerine nikâhsız birlikte yaşamayı seçen gençlerin sayısında artış görülmekte, çocuk sahibi olma isteği azalmaktadır. Sayılan bu etkenler ve boşanma oranlarında görülen

artışlar nüfus artış hızını düşürme yönünde etkide bulunmaktadır.

Karabekir, ülke nüfusunu millî bir güç olarak görmekle birlikte bunu bazı koşullara bağlamaktadır. Ona göre Türk milleti için aile çok önemlidir ve millet, varlığını aile değerlerine olan bağlılığına borçludur. Evlenmenin desteklenmesi ve ailenin güçlendirilmesi Karabekir'e göre sağlıklı toplum yapısı için kaçınılmazdır. Bu yaklaşım, bugünkü Batı toplumlarında ve kısmen Türk toplumunda yaşanan toplumsal çözülme ışığında düşünüldüğünde şüphesiz ki önemlidir. Karabekir, kendi döneminde, sağlıklı toplum yapısı için aile değerleri ve millî-kültürel unsurlara bağlılığın önemine işaret etmiş ve ahlâk mücadelesi verilmesi gereğine değinmiştir. O, ahlâkın kurtarılmasının yolunun ailenin güçlendirilmesinden geçtiğine inanmaktadır. Gerçekten de toplumda aile yapısı gevşedikçe toplumsal ve psikolojik sorunların arttığı ve suç oranlarının yükseldiği düşünülürse bu yaklaşımın yerinde olduğu ve bugün için de geçerli olduğu kabul edilebilir. Aslında modern toplumlarda değerlerde görülen aşınma ile birlikte ele alınması gereken bireyselleşmenin artışı, evlenmelerin azalışı, boşanmalar, aşırı tüketim hırsı, aile içi geçimsizlikler, aile cinayetleri konusu sosyal bilimcilerin ele alması ve çözüm üretmesi gereken acil sorunlar olarak ortada durmaktadır.

Türkiye'de devlet aile eksenli sosyal politikalara gereken ağırlığı vermekte midir? Ülkemizde aile kurumu, gerçekten yeterli desteği görmekte midir? Bu soruya kolaylıkla 'hayır' cevabı verilebilir. Çünkü, Türkiye'de aileler, Batı ülkelerinde olduğu gibi/kadar (sözlü teşviklerin dışında) çok çocuk sahibi olma konusunda ve diğer sosyal politikalar konusunda maddî karşılığı olan bir destek görmemektedirler. Nedenine gelince bunun ekonomik ve sosyal boyutlu iki açıklaması bulunmaktadır. Ekonominin (kalkınma, hayat pahalılığı ve işsizlik ekseninde) hep öncelikli gündem olması devletin sosyal ko-

nulara ve bu arada aile konusuna olan ilgi ve desteğini yetersiz düzeyde tutmaktadır. Ekonomik politikalar ve sosyal politikaların birbiri ile ilişkisiz olmadığı açıktır. Bir başka deyişle sosyal politikalara verilecek ağırlığın bir anlamda ülkenin ekonomik gelişmesine bağlı olduğu kabul edilmelidir. Ekonomik gücü yeterli düzeyde olmayan bir ülkenin sosyal politikalara ayıracağı kaynaklar da (para, zaman, yetişmiş personel...v.s.) yetersiz olacaktır. Ancak insan unsuruna, dolayısıyla sosyal politikalara (aile eğitimi, insan ilişkileri-iletişim, sağlık, çocuğun yetiştirilmesi...v.s.) zamanında ve yerinde ayrılacak maddî kaynakların, toplumun geleceğine çoğaltan etkisiyle olumlu katkıda bulunacağı düşünülürse kaynakların dağıtımında sosyal politika eksenli tercihlerin yapılması uygun olacaktır.

Devletin aile, toplumsal değerler ve nüfus konusuna gösterdiği ilginin yetersizliği bir de sosyal yapıyla ilgili olarak açıklanabilir. Ülkemizin nüfus yapısının henüz Batı toplumlarındaki kadar yaşlanma belirtileri göstermemesi ve sosyal sorunların o toplumlar düzeyinde yaşanmayışı, aile ve nüfus politikalarına olan resmî ilginin istenen düzeye çıkmasını engellemektedir. Sonuç olarak, ülkemizde aile konusunun ve aile kurumunun halâ hak ettiği ilgiyi ve desteği gördüğü söylenemez. Batı toplumlarının yaşadığı deneyimlerin aynısını yaşamadan ve toplumumuz o toplumların yaşadığı ağır sosyal çözümlüğe düşmeden aile konusuna gerekli ilginin gösterilmesine ve önlemlerin alınmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

SONUÇ

Uzun yıllar süren savaşlardan sonra, 1920'lerde barış dönemine giren Anadolu coğrafyasında kalkınma hamleleri hız kazanmıştır. 1930'lu ve 1940'lı yıllarda Türkiye'de az sayıda ve kalitesi her yönden düşük bir nüfus barınmaktadır ve sanayinin, teknolojinin gelişmediği böyle bir yapıda nüfusun büyüklüğünü ve kalitesini arttırmaktan başka bir çare de görünmemektedir. Kurtuluş Savaşı'nın

önde gelen komutanlarından Kâzım Karabekir, ülkenin yeniden kurulmaya çalışıldığı bir dönemde, toplumun yaşadığı sosyolojik değişimi ve dünyadaki gelişmeleri de dikkate alarak devletin ve toplumun aile ve nüfus politikaları konusunda uygulamasını gerekli gördüğü önlemleri gerek TBMM kürsüsünde yaptığı konuşmalarda, gerekse yazdığı kitaplarında ortaya koymuştur. Karabekir, 1930'lu yılların sonları ve 1940'lı yılların başlarında ülke nüfusunun hızla arttırılmasına ihtiyaç bulunduğunu, bunun için ailelerin olabildiğince çok çocuk sahibi olması gerektiğini ifade etmektedir. Çocukların bakımı ve yetiştirilmesinde toplumsal sorumluluk düşüncesiyle hareket edilmesi gerektiğini savunan Karabekir'e göre, ailelerin çocukların bakımını ve yetiştirilmesini sağlayamaması durumunda bu sorumluluk devlete aittir. Çünkü ona göre çocuk millî bir varlıktır, toplumun bir değeri ve ülkenin geleceğidir.

Nüfusun arttırılmasını gerekli görmekte birlikte Karabekir, artan nüfusun millî bir güç olabilmesi için bazı koşulları gerekli görmektedir. Bunların başında yeni kuşakların sağlam karakterli yetiştirilmesi ve ailevî ve ahlâkî değerleri benimsemiş olması gelmektedir. Muhafazakâr dünya görüşüne sahip olan Karabekir, kültür emperyalizmine karşı millî varlığın korunmasında başlıca dayanağın aile kurumu olduğunu düşünmekte ve genç kuşakların yetiştirilmesinde aile kurumunun önemini vurgulamaktadır. Genç kuşaklara geleneksel Türk aile değerlerinin ve millî kültür öğelerinin kazandırılma-

sını tavsiye eden Karabekir, millî-ahlâkî değerler çerçevesi dışına çıkılarak yabancı kültürlerin benimsenmesi durumunda gençliğin bozulacağını, toplumda yozlaşmanın artacağını, bundan da millî varlığın zarar göreceğini ileri sürmektedir.

Kâzım Karabekir, ailelerin mümkün olduğunca çok çocuk sahibi olmaları yoluyla nüfusun arttırılması, devletin bu yolda politikalar geliştirmesi gerektiği görüşüyle kendi dönemi için uygun olan bazı öneriler geliştirmiştir. Onun, nüfus büyüklüğünün en büyük millî güç olduğu görüşü de kendi dönemi için geçerli olmakla birlikte bugün için geçerli değildir. Ancak, toplumsal yapıda görülen kültürel erozyona, aile değerlerine verilen önemde görülen aşınmaya erken bir dönemde dikkat çekmesi önemlidir. Her ne kadar toplum yapımız, Batılı refah toplumlarındaki kadar çözülme sorunu ile karşı karşıya değilse de oraya doğru bir eğilim görüldüğü açıktır. Bu nedenle Karabekir'in, bir toplumu güçlü tutan şeyin aile değerlerine bağlılık, ahlâk ve karakter sağlamlığı olduğu tespiti bugün için de geçerliliğini korumaktadır.

Türkiye'de ekonomik konuların ve sorunların hep öncelikli gündem olması, aile başta olmak üzere insan eksenli sosyal politikaların ikinci planda kalması sonucunu doğurmaktadır. Hükümetler, ekonomik sorunların ağırlığı karşısında sosyal konulara gereken düzeyde ilgi gösterememektedirler.

KAYNAKLAR

ARI, Kemal, "Cumhuriyet Dönemi Nüfus Politikasını Belirleyen Temel Unsurlar", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt: VIII. S. 23, Ankara 1992.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 2006.

BERTAN, Münevver ve Hilal ÖZCEBE, "Türkiye'de Nüfus ve Sağlık", **Türkiye'de Nüfus Konuları**, Ed: Aykut TOROS, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etüdüleri Enstitüsü (HÜNEE) Yayını, Ss. 141-208. Ankara 1993.

CERİT, Sevil, **Türkiye'de Nüfus Doğurganlık Ölümü-lük**, Yeniçağ Yayınları, Ankara 1989.

CİLLOV, Halûk, "Aile Plânlaması Eğiliminde Yeni Gelişmeler", **Aile Yazıları**, Cilt: 6 (Nüfus ve Aile Planlaması), Aile Araştırma Kurumu (AAK) Yayını, ss. 47-75. Ankara 1991.

CİLLOV, Halûk, "Aile Planlamasının Demografik ve Ekonomik Hedeflere Katkısı", **Sosyal ve Millî Refah İçin Aile Planlaması Seminer Notları**, Türkiye Aile Planlaması Derneği Yayını, Ss. 85-100. Ankara 1974.

DOĞAN, Lütfi, (1993), "Türkiye Nüfusunun Kültürel, Dini ve Politik Özellikleri", **Türkiye'de Nüfus Konuları**, Ed: Aykut TOROS, HÜNEE Yayını, Ss. 209-278, Ankara 1993.

İstatistik Göstergeler-1923-1995, Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) Yayını, Ankara 1996.

İstatistik Göstergeler- 1923-2007, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Yayını, Ankara 2000.

KARABEKİR, Kâzım, **Çocuk Davamız**, Cilt: 1, İstanbul 1995, Emre Yayınları.

KARABEKİR, Kâzım, **Çocuk Davamız**, Cilt: 2, Emre Yayınları, İstanbul 1995.

KARABEKİR, Kâzım, **Benlik(Şiirler)**, İstanbul, yayınevi ve tarih yok.

KİŞNİŞÇİ, Hüsnü, "Türkiye'de Nüfus ve Aile Planlaması İle İlgili Faaliyetler", **Aile Yazıları**, Cilt: 6 (Nüfus ve Aile Planlaması), Aile Araştırma Kurumu Yayını, ss. 331-336, Ankara 1991.

ÖZCAN, Cihangir, (1993), "Türkiye'de Sağlık Hizmetlerinde Organizasyon Yönetim ve Hizmet Modelleri", **Türkiye'de Nüfus Konuları**, Ed: Aykut TOROS, Ankara 1993, HÜNEE Yayını, ss. 1-57.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 6, Cilt: 2.

TUNAYA, Tarık Zafer, **Türkiye'de Sıyasî Partiler, 1859-1952**, 2. Baskı (tıpkıbasım), İstanbul 1995, Arba Yayınları.

TÜİK Haber Bülteni, 26.01.2009, S. 14, (www.tuik.gov.tr).

Türkiye Nüfusu, 1923-1994 Demografi Yapısı ve Gelişimi, Ankara 1995, DİE Yayını.

TÜRKKAN, Erdal, "Aile Planlamasına İktisadi Bir Yaklaşım", **Türkiye'de Nüfus Konuları**,

Ed: Aykut TOROS, Ankara 1993, HÜNEE Yayını, ss. 59-113.

